

Nr 20.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk; given Stockholms slott den 30 december 1926.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk.

GUSTAF.

Johan C. W. Thyrén.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.

Häri genom förordnas, att 12 § i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

12 §.

Likaledes vare tillåtet:

- 1) att delar — — — litterärt verk;
- 2) att ett utgivet musikaliskt verk eller del därav intages i sådan ur flera tonsättares verk hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor, musikskolor dock undantagna, eller eljest vid elementär undervisning.

I en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock ej av en och samma tonsättare intagas flera verk eller delar därav än som motsvara en tjugondel av samlingens hela antal och högst fem, ej heller något verk eller del därav med flera än trettio två takter.

Är musikaliskt verk författat för att användas vid den elementära undervisningen, vare, där förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid verkets början, förbjudet att utan tonsättarens tillstånd intaga verket eller del därav i sådan samling, som nu nämnts.

I fall, varom i första stycket under 2 förmäles, må det nyttjade verkets form icke utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd förändras; dock vare tillåtet att för ett instrument eller en sångstämma omsätta verk, som är satt för flera instrument eller stämmor.

Utgivna musikaliska — — — någon ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1927. Den skall äga tillämpning jämväl med avseende å verk, som dessförinnan tillkommit, dock med följande undantag:

Har samling, som avses i 12 § första stycket under 2 före lagens trädande i kraft lovligen mångfaldigats, må redan framställda exemplar av samlingen fritt spridas. Samling, som sålunda mångfaldigats, må ock i form av nya, oförändrade upplagor mångfaldigas intill dess fem år förflutit från lagens ikraftträdande; och vare spridande av de exemplar, som sålunda framställas, jämväl tillåtet.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 3 december 1926.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETTERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Thyré, anmäler riksdagens skrivelse den 3 mars 1926, nr 62, däri riksdagen hemställt, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, i vad mån den i 12 § lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk stadgade rätt för utgivare av vissa samlingar att däri intaga andras musikaliska verk skulle kunna inskränkas och rätten att omsätta musikaliskt verk förändras på sätt angivits i en inom första kammaren väckt motion, nr 23, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill nämnda utredning kunde föranleda.

Riksdagens skrivelse den 3 mars 1926 ang. ändring i 12 § lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk.

Föredraganden anför:

»Uti den vid årets riksdag inom första kammaren av herr A. Rune väckta motionen nr 23, vilken givit anledning till riksdagens av mig nu anmälda framställning, har anförts följande:

»Enligt § 12 mom. 2 i lag om rätt till litterära och musikaliska verk den 30 maj 1919 är tillåtet, att »enstaka ställen av ett utgivet musikaliskt verk eller, där det är av ringa omfång, hela verket intages i sådan, ur flera tonsättares verk hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor, musikskolor dock undantagna, eller eljest vid elementär undervisning».

Motion 1926.

Det är svårt att förstå anledningen till, att tonsättarens rätt skall bliva lidande till den grad som sker genom detta stadgande. Det allmännas intresse kräver visserligen måhända ett frigivande i viss mån av eljest skyddade verk för skolundervisningens ändamålsenliga bedrivande. Stadgandet i § 12 torde dock i alla händelser få anses gå för långt i tillgodoseende av detta krav, därigenom medförande en obillighet mot tonsättaren, den, vilkens andliga skapelse skall uppoffras.

Stadgandet ifråga härleder sig ur bestämmelsen i § 11 av lag angående äganderätt till skrift den 10 augusti 1877. I nämnda § 11 heter det att såsom eftertryck ej må anses, »att delar av tryckt skrift» — med skrift avsågs här jämväl musikaliskt arbete, enligt § 1 i lagen — »eller, där den är av ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera arbeten hämtad samling, som göres för att tjäna till bruk vid gudstjänst eller vid den elementära undervisningen i läsning, musik eller teckning eller till historisk framställning; dock må vad nu sagts icke gälla, där skriften är författad

enkom i ändamål att intagas i sådan för den elementära undervisningen avsedd samling, som nyss nämnts, samt förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid skriftens början».

Jämförd med nyssnämnda § 11 i den äldre lagen innebär § 12 i lag om rätt till litterära och musikaliska verk en uppenbar försämring för tonsättarens vidkommande, så till vida som någon motsvarighet till undantaget (i den sista delen av det citerade lagrummet) beträffande verk, som är författat enkom för att användas vid den elementära undervisningen icke förefinnes i § 12. En dylik undantagsbestämmelse har ansetts överflödig i den nya lagen.

Tillåtelsen för envar att, där ett musikaliskt verk är av ringa omfång, intaga *hela verket* i en samling av ovan angivna beskaffenhet synes mindre gynna det allmännas intresse, skolundervisningens — för vilket lagstadgandet i fråga dock tillkommit — än utgivarintresset. En företagsam utgivare kan opåtalat skaffa sig ekonomisk vinst genom att utvälja de bästa av tonsättarnas verk, där dessa kunna anses lämpliga för den elementära undervisningen — eller kanske rent av äro komponerade med tanke på denna. Och för tonsättaren kan det, sedan hans verk sålunda utnyttjats, bliva synnerligen svårt att vinna förläggare till och avsättning för samma verk. Däri ligger en direkt förlust för tonsättaren, som dock är upphovsmannen till det använda alstret.

Exempel på dylikt utnyttjande på tonsättarens bekostnad saknas ingalunda. De kunna tvärtom framdragas massvis. Här må vara tillräckligt anföras följande: På P. A. Norstedt & Söners förlag utgavs 1921 av musikdirektören Olof Holmberg ett häfte, betitlat »115 sånger för de små». Av dessa sånger äro icke mindre än 19 komponerade av fru Alice Tegnér samt 10 av tonsättaren Felix Körling, samtliga förut utgivna. Fru Tegnér's sånger utgöra alltså icke mindre än $\frac{1}{3}$ av hela antalet av de i häftet intagna sångerna. I ett annat även å P. A. Norstedt & Söners förlag 1922 av Greta Adrian utgivet häfte, betitlat »Sångelekar för småbarn» och innehållande 19 visor med tillhörande text, äro 6 »tagna av» Alice Tegnér, som alltså i detta fall fått bidraga med icke mindre än $\frac{1}{3}$ av häftets hela innehåll. Fru Tegnér har i intet av dessa båda fall lämnat medgivande till avtrycket.

Då de av justitiedepartementet utsedda sakkunniga avgävo sitt förslag till vår nu gällande lag om rätt till litterära och musikaliska verk, avlämnades ett särskilt yttrande av en av dem, professorn Karl Valentin, utmynnande i en anhållan, att bestämmelsen om tillstånd till smärre musikaliska verks intagande i deras helhet i samling till bruk vid gudstjänst eller vid elementär undervisning måtte utgå.

Om tiden ej ännu skall anses mogen för en lagstiftning i enlighet med professor Valentins mening, så torde man kunna förvänta, att en inskränkning snarast sker i ovannämnda för en var gällande tillstånd att utnyttja musikverk, som eljest åtnjuta skydd i lagen. Rätt och billighet bjuder att tonsättarna åtminstone ej bliva sämre lottade än författarna, beträffande vilkas verk i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk, § 11, finnes en bestämmelse motsvarande ovannämnda i § 12 för tonsättarna. Även författarna få finna sig i att deras utgivna skrifter intagas i sådan ur flera författares skrifter hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor eller eljest vid elementär undervisning. Härom stadgas i § 11 mom. 3 av lagen, men i nämnda lagrum heter det tillika att »i en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock icke intagas mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa. Är skrift författad för att användas vid den elementära undervisningen, vare, där förbehåll mot eftertryck blivit

gjort vid skriftens början förbjudet att utan författarens tillstånd intaga skriften eller del därav i sådan samling» etc.

Motionären har därefter framlagt förslag till ändrad lydelse av 12 § i omförmälda lag den 30 maj 1919.

Första lagutskottet har i utlåtande nr 8 anfört följande:

*Första lag-
utskottet
1926.*

'Då utskottet i anledning av motionen nu gör en återblick på lagstiftningen angående rätten för utgivare av samlingar att däri intaga andras verk, vill utskottet förutskicka, att med hänsyn till det samband, som råder mellan den litterära och den musikaliska auktorsrätten, denna översikt ansetts böra omfatta jämväl litterära verk, helst som intill 1919 års lag lånerätten beträffande såväl litterära som musikaliska verk varit reglerad av samma lagbud.

I proposition (nr 17) till 1877 års riksdag med förslag till lag angående äganderätt till skrift m. m. upptogs i 11 § stadgande därom, att förbudet mot eftertryck ej utgjorde hinder att vid författandet av nytt, i det väsentliga självständigt arbete begagna tryckt skrift — vartill enligt 1 § jämväl musikaliskt arbete hänföres — på det sätt, att delar av skriften, eller, där den vore av ringa omfång, hela skriften intoges i sådan, ur flera arbeten hämtad samling, som gjordes för att tjäna till bruk vid gudstjänsten, till undervisning i läsning, musik eller teckning, till historisk framställning eller till annat dylikt ändamål. Enligt 13 § skulle namn å författaren till nyttjad skrift uppgivas, eller, där namnet ej vore å skriften utsatt, skriftens titel. Såsom motiv för stadgandet i 11 § anförde departementschefen:

De främmande lagarna tillåta att uti s. k. samlingsverk intaga delar av annan skrift eller, där skriften är av mindre omfång, hela skriften. Såsom sådana samlingsverk angivas vanligen de, vilka äro avsedda till begagnande vid undervisning o. s. v. eller till historisk framställning eller till annat särskilt litterärt ändamål, dock alltid under förutsättning, att själva samlingsverket såsom sådant kan betraktas såsom ett nytt verk, för vars frambringande fordrats en särskild författareverksamhet. Man anser nämligen, att dylika samlingar med hänsyn till deras speciella syftemål och varje särskild beståndsdelens jämförelsevis underordnade betydelse i förhållande till det hela icke böra tillskynda de författare, från vilka bidragen äro lånade, någon ekonomisk förlust. — — — I enlighet med den uppfattning av eftertrycksbegreppet, som sålunda inom de främmande lagstiftningarna gjort sig allmänast gällande, hava förslagets bestämmelser i detta ämne blivit avfattade.

I utlåtande (nr 20) över propositionen anförde lagutskottet vid nu ifrågasvarande paragraf:

Enligt denna paragraf är begagnande av tryckt skrift, utan författarens begivande, ej tillåtet i annat än nytt, i det väsentliga självständigt arbete. Svårt är emellertid att kalla t. ex. en psalmbok, en läsebok för skolan eller ett dylikt samlingsverk, där utgivarens åtgärd inskränkt sig till själva ordnandet av verkets innehåll, för ett väsentligen självständigt arbete. Att åter förbjuda utgivandet av dylika verk utan samtycke av alla de författare, vars arbeten däri intagas, synes utskottet ej lämpligt. I allmänhet kan man antaga, att sådana samlingar, med hänsyn till deras speciella syftemål och varje särskild beståndsdelens jämförelsevis underordnade betydelse i förhållande till det hela, icke böra tillskynda de författare, från vilka bidragen äro lånade, någon ekonomisk förlust. Tvärtom torde ej sällan ett sådant samlingsverk, vars spridning kan vara ganska vidsträckt, bidra att göra en författare känd och omtyckt samt dymedelst befordra avsättningen av hans skrifter. Det är också för allmänheten av ej ringa vikt, att icke utgivningen

av samlingsverk, vilka för undervisningen och folkbildningen hava stor betydelse, allt för mycket försvåras.

Under förutsättning att utskottets åsikt härutinnan skulle gillas, måste likväl, på det icke rättigheten att utgiva samlingar av andras arbeten skall kunna leda till missbruk, större än de fördelar man därmed avsett, noga bestämmas de ändamål, varför sådana samlingar få göras. Därvid torde förslagens bestämmelser böra bibehållas, så vitt de avse arbeten, som tjäna till undervisning i läsning, musik eller teckning samt till historisk framställning. Däremot har utskottet ansett, att orden »till annat dylikt ändamål» skulle kunna givas en allt för vidsträckt betydelse och medföra osäkerhet vid tillämpningen, vadan desamma uteslutits.

Vid utskottets utlåtande voro fogade flera reservationer, enligt vilka den ställning, samlingars utgivare tilltänkts, ansåges alltför privilegierad. Vid behandling av utlåtandet i riksdagen återremitterade båda kamrarna ärendet till lagutskottet. I förnyat utlåtande (nr 37) anförde utskottet:

Emot utskottets förslag till denna § hava anmärkningar framställts i den syftning, att däri medgivna rätt att utgiva så kallade samlingsverk skulle inskränkas, dels därutinnan att det icke måtte tillåtas att i sådant verk intaga annans skrift i sin helhet, även där den vore av ringa omfång, dels att dylikt verk, där det icke i vederbörlig ordning antagits att tjäna till bruk vid gudstjänst eller undervisning, alltid skulle vara ett i det väsentliga självständigt arbete, för att ej såsom eftertryck anses, dels ock att samlingar ur musikaliska författares arbeten, som göras för att tjäna till bruk vid undervisning, icke skulle vara tillåtna i annat fall än att de inskränkte sig till sådant, som vore lämpligt för de allmänna skolor, där icke musikundervisning är huvudsak.

Vidkommande de båda första omförmälda anmärkningarna skulle, enligt utskottets åsikt, ett bifall till dem, utan att i någon väsentlig mån gagna författarna, i hög grad försvåra utgivandet av åtskilliga samlingsverk, för vilkas gagn och nytta utskottet i sitt förre utlåtande redogjort; vid vilket förhållande och då dessa anmärkningar, såvitt kamrarnas protokoll utvisa, ej erhållit något allmännare understöd, desamma ej torde böra till någon åtgärd föranleda.

Däremot måste medgivas, att stadgandet, det samlingsverk, som tjäna till undervisning i läsning, musik eller teckning, ej skola såsom eftertryck anses, skulle kunna giva anledning till missbruk. Vad särskilt musikaliska arbeten angår, kunde, såsom också blivit anmärkt, under förevändning att göra en samling för den högre undervisningen, utplockas de mest omtyckta styckena ur de bästa musikaliska arbeten, även de största konstverk, och tillgången på en dylik samling skulle uppenbarligen, till skada för författarna eller deras förläggare, minska avsättningen av originalverken. Samma förhållande kunde också äga rum även på andra områden av författarskap. I ändamål att förekomma dylika missbruk, anser utskottet lämpligen böra föreskrivas, att samlingsverk av ifrågavarande slag icke få avse en högre, utan endast den elementära undervisningen.

Utskottet föreslog följande lydelse av 11 §, såvitt nu är i fråga:

»Icke heller må såsom eftertryck anses, att delar av tryckt skrift eller, där den är av ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera arbeten hämtad samling, som göres för att tjäna till bruk vid gudstjänst eller vid den elementära undervisningen i läsning, musik eller teckning eller till historisk framställning — — —.

Då annans skrift sålunda begagnas, skall författaren uppgivas, så framt hans namn finnes å skriften utsatt.»

Denna lydelse erhöi ock stadgandet i 11 § av lagen den 10 augusti 1877.

Fråga om ytterligare inskränkning i lånerätten var sedermera föremål för prövning av 1892 års riksdag. Vid denna riksdag väcktes nämligen en motion (II: 148 av herr N. Rosengren), däri hemställdes om sådan ändring i 11 § av 1877 års lag, att författare och deras rättsinnehavare måtte för sina i tryck utgivna arbeten under i övrigt stadgad skyddstid bekomma ett verkligt skydd mot missbruket av den i nämnda lagrum för vissa ändamål medgivna samlingsfriheten. Motionären anförde i motiveringen, att 11 § icke lade hinder i vägen för en person att t. ex. under uppgift »att tjäna till bruk vid gudstjänst eller elementär undervisning i musik» åvägbringa samlingar medelst urval av ansedda författares yppersta alster eller de bästa, mest anslående och omtyckta tonskapelser, att då dylika samlingar kunde erbjudas allmänheten vida billigare än originalverken och ägde företrädet att utgöra ett urval, samlingarna rönte en jämförelsevis vidsträckt spridning och sålunda tillskyndade författarna av originalarbetena eller deras förläggare en betydande ekonomisk förlust *samt att*, enligt vad erfarenheten visade, uppfattningen, att samlingsverk, vilkas spridning vore särdeles omfattande, skulle bidraga att göra en författare känd och sålunda befordra avsättningen av hans alster, ej vore riktig.

I utlåtande (nr 42) över motionen anförde lagutskottet till en början, att vid tillkomsten av 1877 års lag åtskilliga betänkligheter uttalats mot den alltför vidsträckt rätt att medelst utgivande av samlingsverk tillgodogöra sig alstren av andras författareverksamhet, som det kungl. förslaget lämnade öppen för den enskilda företagsamheten, samt att riksdagen i anledning härav vidtagit väsentliga inskränkningar i denna rätt. Vidare fortsatte utskottet:

Att nu, på sätt motionären föreslagit, ytterligare begränsa rätten att utgiva samlingsverk finner utskottet betänkligt. Utskottet vill ingalunda förneka, att gällande bestämmelser i detta ämne *kunna* av en tilltagsen samlare missbrukas, i det att avsikten att tjäna det allmänna lika lätt kan tänkas blott förörens som verklig, men den stora betydelse, som tillvaron av ifrågavarande, i utlandets lagstiftning allmänt hyllade grundsats äger för den andliga odlingen, gör det till en plikt för lagstiftaren att icke utan tvingande skäl inskränka tillämpningen av nämnda grundsats. En dylik betydelse kan utskottet emellertid icke tillmäta de skäl, motionären anført för en sådan ytterligare inskränkning, lika litet som utskottet kan anse motionären hava vederlagt den vid lagens tillkomst uttalade åsikt, att ett väl anordnat samlingsverk, långt ifrån att tillskynda de författare, från vilkas verk bidragen lånats, någon förlust, i allmänhet genom att göra dessa författare kända och omtyckta i vida kretsar bör befordra avsättningen av deras skrifter.

Utskottet hemställde, att motionen icke måtte av riksdagen bifallas. Denna hemställan godkändes av båda kamrarna, av andra kammaren efter ett anförande av motionären, däri han yttrade bland annat:

Beträffande sådana alster, som lämpa sig för elementär undervisning, skall jag be att få framhålla ett tyvärr långt ifrån enastående fall för att visa, att denna författares rätt icke blott *kan* trädas för nära på grund av ifrågavarande lag, utan också att så verkligen skett. En för mig personligen bekant musikkörfattare hade under flera års lediga stunder arbetat på utgivande av en för små- och folkskolan lämplig sångbok. De melodier, han för detta ändamål själv komponerat, underställde han framstående tonsättares granskning samt betalade dem den därför fordrade ersättningen. Han måste därjämte vidkännas betydliga utgifter för erhållande av en del originalmelodier samt för text i såväl original som översättning. För ett par år sedan utkom första häftet av hans sångbok, som erhöll ett rättvist erkännande. Den hade emellertid endast vunnit en obetydlig spridning, då ett par månader efter dess utgivande utkom-

mo samtidigt två för samma läroanstalter avsedda sångsamlingar, i vilka bägge samlingar de av nyssnämnda författare utgivna originalsånger funnos intagna. Fördelaktiga recensioner, driftiga distributörer och samlarnas personliga förbindelser på de större avsättningsplatserna beredde en vidsträckt spridning åt de bägge nyutkomna samlingarna, vilkas köpare helt naturligt icke funno skäl att förskaffa sig originalet till dem av författaren. Detta vållade denne sålunda en icke ringa förlust. Fortsättningen av nämnda sångbok har han därför också tills vidare inhiberat.

Vid riksdagen 1908 väcktes åter en motion i ämnet (II: 45 av herr K. J. Warburg), vilken närmast avsåg rätten att i samlingar intaga litterära verk. Efter att hava erinrat om stadgandet i 11 § av 1877 års lag angående lånerätten för utgivare av samlingar anförde motionären:

Det berättigade i detta stadgande skall icke bestridas, även om fara visat sig att man under den skyddande förklädningen av »läsebok» i större utsträckning kan företaga eftertryck av vittra skrifter. Däremot synes man kunna begära, att, därest exempelvis en läseboksgivare författar eller låter författa särskilda, inkom för hans läsebok avsedda uppsatser, dessa icke utan vidare få utnyttjas av en annan läseboksgivare. Fall hava förekommit, då detta i icke ringa mån varit förhållandet och där sålunda den ene läseboksgivaren begagnat sig av den andres arbete på mindre lojalt sätt.

Motionären föreslog ett tillägg till 11 § i syfte att förekomma upprepande av sådana fall som de i motionen omförmälda.

Lagutskottet yttrade i utlåtande (nr 23) över motionen:

Avsikten med det i 11 § av lagen angående äganderätt till skrift den 10 augusti 1877 uttalade undantaget från bestämmelserna om eftertryck är att icke genom ett för strängt tillämpande av regeln om författares uteslutande rätt till sitt verk skapa hinder för den allmänna bildningens och den vetenskapliga forskningens berättigade anspråk på att få tillgodogöra sig ett litterärt eller musikaliskt alster. Dessa anspråk få dock icke över hövan utsträckas, så att de löda till författarens skada eller menligt inverka på hans alstringslust. Särskilt i vårt land med dess ofta överklagade brist på goda, populära framställningar till tjänst för den bildningssökande ungdomen och för undervisningen synes det vara en angelägen sak, att rättsreglerna i det förevarande avseendet äro så avvägda, att de icke genom att obehörigen inskränka författarerätten avhålla goda författare från att ägna sig åt författareskap av nyssnämnda art.

I förevarande motion har uppmärksamheten riktats på ett förhållande, som ur nyssnämnda synpunkt synes mindre tillfredsställande.

Enligt den nuvarande lydelsen av förenämnda paragraf kan nämligen ett i sådan samling, som i paragrafen avses, intaget självständigt arbete obehindrat eftertryckas i annan liknande samling. Motionärens förslag innebär nu, att, om samlingen är avsedd för den elementära undervisning, varom i paragrafen talas, nämligen i läsning, musik eller teckning, och det däruti intagna arbetet är författat inkom för att intagas i samlingen samt detta vid arbetets offentliggörande uttryckligen utsatts, författaren eller utgivaren bör vara skyddad med avseende å rätten till arbetet. I detta fall har motionären funnit det oriktigt, att författaren eller utgivaren frånhändes den rätt till skriften, som, om den allmänna regeln i fråga om äganderätt till skrift gällde, skulle tillkomma dem.

Utskottet för sin del kan icke annat än biträda denna motionärens mening; och synes utskottet genom den av motionären föreslagna lagändringen en olägenhet bliva avhjälpt, som lagstiftaren knappast torde hava förutsett. Icke heller synes genom ett uppehållande i detta fall av förbudet mot eftertryck

det intresse bliva kränkt, som den ifrågavarande paragrafen av förenämnda lag avser att tillgodose.

Utskottet föreslog ett tillägg till 11 § av innehåll, att lånerätten icke skulle gälla, där skriften vore författad enkom i ändamål att intagas i sådan för den elementära undervisningen avsedd samling, som i paragrafen omförmäldes, samt förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid skriftens början.

Riksdagen biföll utskottets hemställan, och lag i ämnet utfärdades den 17 juni 1908.

Även vid riksdagen 1911 var 11 § i 1877 års lag föremål för ändringsförslag. I motion (II: 139 av herr Fridtjuf Berg) anfördes beträffande lånerätten till förmån för utgivare av samlingar:

Det hade visat sig, att denna rätt kunde på ett för författarnas intressen högst betänkligt sätt missbrukas i för skolan utgivna s. k. läseböcker. För några år sedan ansåg sig Sveriges författareförening böra inlägga gensaga emot en i stor skala tilltagen avtryckning av ett större antal författares arbeten, som utgavs såsom ett slags läsebok. Saken slöts då med förlikning i godo, i det efter skiljedom förlagsfirman erbjöd sig betala skadestånd. Något juridiskt prejudikat vanns alltså den gången icke. Andra exempel på uppenbara missbruk föreläge också. Så hade en skriftställarinna, som särskilt vunnit sig ett namn såsom författare för barn, måst finna sig i, att i en samling på omkring 100 sidor icke mindre än 50 upptagits av hennes visor och sagor. I en annan läsebok skulle större delen av Gustaf af Geijerstams »Mina pojkar» blivit avtryckt. Även andra exempel på att den nämnda paragrafens medgivande begagnats i allt för stor utsträckning, skulle kunna anföras. Det hade ock försports, att man i läseböcker ärnade tillgodogöra sig stora delar av, särskilt för ungdomens undervisning, skrivna verk. Det låge i sakens natur, att dylika »lån», som överskred gränsen för vad rimligtvis hänsyn till skolans undervisningslitteratur kunde påkalla, måste verka skadligt för avsättningen av vederbörande författares skrifter och kränka deras rätt att få uppbära frukten av sitt arbete. Sveriges författareförening, vid vars årsammanträde 1909 klagomål häröver anförts, hade ock uttalat sig för rättelse i berörda missförhållande. Man funne ock, att i den utländska lagstiftningen denna rätt att begagna författares verk i läseböcker vore mera begränsad, där den ens vore medgiven. Även vår lagstiftning borde i detta hänseende skydda författares välförstådda intressen, helst det borde kunna ske utan att i ringaste mån kränka undervisningens.

Motionären hemställde om sådan ändring i 11 § av lagen, att framför orden »delar av tryckt skrift» insköttes ordet »mindre» och att till paragrafen fogades ett tillägg av innehåll, att i samlingsverk icke skulle kunna utan tillstånd intagas mer än sammanlagt ett sextonsidigt tryckark av en författares skrifter.

I anledning av motionen yttrade lagutskottet i utlåtande (nr 25):

Lika med motionären synes det även utskottet, som om den gällande lagstiftningen i nämnda hänseende mer än nödvändigt ingriper i författares rätt. Ett lämpligare avvägande av de intressen, varom här är fråga — å ena sidan den allmänna bildningens och den vetenskapliga forskningens berättigade anspråk att obehindrat få tillgodogöra sig vissa tryckta alster och å den andra författarens anspråk på rättsligt skydd för sitt arbete — synes därför utan kränkning av de nämnda intressen, som här stå emot författarens, böra kunna förända i jämkning i berörda lagstiftning till den sistnämndes förmån. Att en sådan i någon form är av behovet påkallad, synes framgå av de missbruk, vartill den för närvarande rådande friheten i förevarande hänseende understundom lett. Förefintligheten av ett behov i nämnda avseende vinner, såsom motionären framhållit, ytterligare stöd såväl av den utländska lagstiftningen, vilken härutinnan i allmänhet försätter författaren i en gynnsammare ställ-

ning än den svenska, som även av ett av Sveriges författareförening år 1909 på förekommen anledning i ämnet gjort uttalande.

Då utskottet inhämtat, att den gällande lagstiftningen angående litterär och konstnärlig äganderätt var föremål för omarbetning inom justitiedepartementet, ansåg utskottet lämpligast, att det överlämnades åt Kungl. Maj:t att i samband med nämnda arbete upptaga det av motionären avsedda spörsmålet till beaktande på sätt, som under nämnda lagarbete kunde finnas lämpligast, och föreslog skrivelse till Kungl. Maj:t i detta syfte.

Riksdagen biföll utskottets hemställan, och skrivelse i ämnet avläts den 7 april 1911.

Över riksdagens skrivelse avgav läroverksöverstyrelsen den 30 november 1911 utlåtande, däri anfördes bland annat:

Styrelsen ansåge, att ifrågavarande lånerätt borde med hänsyn till författarnas berättigade intressen i viss mån inskränkas. Dock vore det av vikt, att användningen av utgivna skrifter för den elementära undervisningens behov därigenom vållades så litet avbräck som möjligt. Huru dessa båda, i viss mån motsatta, krav på lämpligaste sätt skulle förenas, vore emellertid icke så lätt att avgöra. Mot det i motionen gjorda förslag till frågans lösning kunde anmärkas, att det torde hava en allt för stel och abstrakt karaktär för att nog smidigt kunna sluta sig till behovens växlande mångfald. Härvid vore ock att erinra om, att i flera av de läseböcker i modersmålet, som för närvarande användes vid läroverken, det som lånats från en eller annan författare betydligt överstege ett sextonsidigt tryckark. De författare, från vilka således mer omfattande lån blivit gjorda, vore givetvis de mest framstående och sålunda de, i fråga om vilka det måste anses önskvärt, att de vore fylligt representerade i en läsebok. Emellertid ville det synas, som om motionärens förslag vore värt beaktande, därest detsamma modifierades därhän, att den ifrågasatta begränsningen till ett tryckark bleve gällande allenast för viss tid efter ett arbetes utgivande.

Den förutnämnda omarbetningen inom justitiedepartementet av lagstiftningen angående litterär och konstnärlig äganderätt resulterade i ett den 28 juli 1914 avgivet sakkunnigbetänkande. Inskränkningar i auktorsrätten till förmån för samlingar reglerades i de sakkunnigas förslag till lag i två paragrafer, 11 §, avseende den litterära auktorsrätten, och 12 §, avseende den musikaliska.

I motiveringen till 11 § lämnade de sakkunniga till en början följande översikt över främmande lagstiftning beträffande lånefriheten för samlingar:

Enligt n o r s k lag medgives, att sedan tio år förflutit från ett verks utgivande, enstaka stycken av verket må upptagas i samlingar, som från olika författares eller kompositörers verk utdragits till kyrkligt bruk eller till skolbruk eller liknande elementär undervisning. Den d a n s k a lagen innehåller härutinnan, att enstaka redan utgivna mindre dikter eller särskilda från utgivna verk utdragna stycken få, sedan två år förflutit från deras första utgivande, upptagas i läseböcker och skolböcker samt i böcker till bruk vid gudstjänster och möten. Enligt f i n s k rätt är tillåtet, att utgivna smärre skrifter, eller utdrag av skrifter, eller musikstycken, eller teckningar eller avbildningar intagas i skolböcker, handböcker, sångböcker och andra för undervisning, uppbyggelse eller andaktsövning eller för något särskilt litterärt ändamål föranstaltade samlingar och bearbetningar. Den t y s k a lagen av 1901 medgiver, att enstaka uppsatser av ringa omfång, enstaka dikter eller mindre delar av en skrift, efter utgivandet, intagas i en samling, som förenar verk av ett större antal skriftställare och efter sin beskaffenhet är bestämd för kyrkligt bruk eller skol- eller undervisningsbruk eller till ett egenartat litterärt ändamål. Vid överläggningarna till nämnda lag väcktes förslag, att

vid lån från en skrift till en annan det lånade ej skulle få överskrida en femtondel av vare sig den nyttjande eller den nyttjade skriftens omfång; detta förslag blev emellertid icke antaget. Enligt den österrikiska lagen anses det ej som eftertryck, att enstaka utgivna verk eller enstaka skisser och teckningar ur ett sådant verk, i ett ändamålet motsvarande omfång, upptagas i samlingar, som från flera författares verk föranstaltas till kyrkligt bruk eller till skol- eller undervisningsbruk eller till ett litterärt eller konstnärligt ändamål; dock att det lånade stycket icke får till sitt omfång överskrida ett tryckark av det verk, varifrån lånet skett. Jämlikt engelsk lag skall det icke betraktas som en kränkning av författarrätten, att i en samling, som huvudsakligen är sammansatt av icke skyddade verk och som *bona fide* är avsedd för skolbruk samt i titeln och i utgivarens annonser betecknad som sådan, intagas korta utdrag av utgivna skyddade litterära verk, som icke själva äro utgivna för skolbruk; dock att under fem års tid icke mer än två utdrag av samma författares skrifter må offentliggöras av samma utgivare. — I vissa länder, såsom i Frankrike och Amerikas förenta stater, saknas bestämmelser om sådan lånerätt, som nu är i fråga.

Efter att hava redogjort för det av motionären vid 1911 års riksdag väckta förslaget, riksdagens skrivelse samt läroverksöverstyrelsens utlåtande däröver anförde de sakkunniga vidare:

De sakkunniga anse, lika med bemälde motionär, att den här ifrågavarande lånefriheten bör väsentligen inskränkas. Hela denna anordning till främjande, på auktors bekostnad, av vissa allmänna intressen ingriper i auktors principiella befogenhet på ett sätt, som saknar motstycke inom andra delar av rättsystemet; härutinnan torde en jämförelse med det närbesläktade expropriationsinstitutet vara upplysande. Den undantagsställning, som i förevarande avseende tillkommer auktorsrätten, är emellertid grundad i nämnda rätts historiska utveckling; och det kan givetvis ej komma i fråga att nu i ett slag bryta med den hävdvunna uppfattningen av det allmännas rätt att i förevarande fall utan ersättning tillägga sig frukterna av det andliga arbetets möda. Däremot bör det komma under överbägande, huru den omförmälda lånefriheten må kunna, med skäligt hänsynstagande till det allmännas intresse, begränsas därhän, att densamma bliver mindre betungande för auktor.

För avgörande av denna svårlösta och grannliga fråga hava, såsom av den nyss lämnade redogörelsen för den utländska lagstiftningen framgår, flera olika möjligheter blivit prövade. En utväg till spørsmålets lösande, vilken anvisats i den österrikiska lagen, har i modifierad form upptagits av nämnda motionär vid 1911 års riksdag. Det av motionären förordade systemet, enligt vilket lånerätten, vad samlingar för undervisningsbruk angår, begränsas till visst sidantal av en författares verk, synes de sakkunniga innebära det mest tillfredsställande sättet för hithörande förhållandens ordnande. Den av läroverksöverstyrelsen tillstyrkta föreskrift, att en sådan begränsning skulle gälla endast under viss tid, torde däremot kunna undvaras. De sakkunnigas förslag har således, så vitt nu är i fråga, avfattats i enlighet med bemälde motionärs framställning. — Att auktors rätt härigenom tillvaratages vida mer effektivt än enligt gällande lagstiftning, är uppenbart; sådana missbruk av lånefriheten som de av motionären påvisade kunna icke vidare förekomma. Vad åter angår samlingsutgivarna, som, icke utan båttnad för sig själva, härvidlag representera det allmännas intresse, så läser det väl kunna antagas, att lånerätten, även med den nu föreslagna inskränkning, bör vara för vanliga fall till fyllest; om emellertid en utgivare skulle vilja i en samling intaga mer än ett tryckark av en viss författares verk, så är han ju i fråga om det överskjutande icke i sämre ställning än varje annan, som önskar av författaren förvärva utgivanderätt. Beträffande det nu föreslagna systemet har av läroverksöverstyrelsen icke utan

skäl anmärkts, att detsamma skulle hava en allt för stel och abstrakt karaktär för att nog smidigt kunna sluta sig till de växlande behoven. Mot denna olägenhet svarar emellertid den fördelen, att genom den föreslagna bestämmelsen fastslås ett m å t t, en bestämd begränsning till alla vederbörandes ledning.

Utöver nu nämnda begränsning av lånefriheten, sådan den var anordnad i 1877 års lag, föreslogo de sakkunniga jämväl den inskränkning däri, att detsamma endast finge avse samlingar, som vore hämtade ur flera författares skrifter, så att samlingar, bestående av allenast en författares arbeten, ej längre skulle få utgivas utan tillstånd. Tillika gavs stadgandet om lånefriheten sådan avfattning, att det i fråga om samlingens ändamål klart framgick, att hänsyn skulle tagas till samlingens objektiva beskaffenhet, icke enbart till utgivarens uttalande om ändamålet. Slutligen upptogs i förslaget ej någon bestämmelse angående rätt till eftertryck för samlingar till historisk framställning.

I proposition, nr 3, till 1919 års lagtima riksdag med förslag till lag om rätt till litterära och musikaliska verk m. m. anslöt sig departementschefen till de sakkunnigas förslag i förevarande hänseende med den ändring allenast, att skyddet mot intagande i samling för den elementära undervisningen av skrift, författad enkom i ändamål att intagas i sådan samling, utsträcktes att gälla varje för den elementära undervisningen avsedd skrift. Stadgandet hade, såvitt nu är i fråga, följande lydelse:

11 §.

Utan hinder av vad i denna lag är stadgat, vare tillåtet:

3) att mindre delar av utgiven skrift eller, där den är av ringa omfång, hela skriften intages i sådan, ur flera författares skrifter hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor eller eljest vid elementär undervisning. I en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock icke intagas mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa. Är skrift författad för att användas vid den elementära undervisningen, vare, där förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid skriftens början, förbjudet att utan författarens tillstånd intaga skriften eller del därav i sådan samling, som i föregående punkt avses.

Det sålunda föreslagna stadgandet godkändes av riksdagen.

Beträffande rätten till lån av musikaliska verk till förmån för utgivare av samlingar innehöll sakkunnigförslaget i 12 § följande stadgande:

12 §.

Likaledes vare tillåtet:

2) att enstaka ställen av ett utgivet musikaliskt verk eller, där det är av ringa omfång, hela verket intages i sådan, ur flera tonsättares verk hämtad samling, som efter sin beskaffenhet är avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor, musikskolor dock undantagna, eller eljest vid elementär undervisning.

I fall, varom under 2) omförmäles, må det nyttjade verkets form icke utan tonsättarens tillstånd förändras; dock vare, där så för samlingens ändamål erfordras, tillåtet att omsätta verket för ett eller flera instrument eller för en eller flera sångstämmor.

I motiveringen för stadgandet under 2) erinrade de sakkunniga därom, att den privilegierade ställning, som ansetts böra tillkomma även musikaliska samlingars utgivare, varit föremål för gensagor av flera reservanter inom lagutskottet 1877, samt redogjorde för ett yttrande av en reservant, enligt vilket det vore ytterst nödigt, att ifrågavarande rättighet inskränktes därhän, att samlingens innehåll allenast finge lämpa sig för den elementära undervisningen i sådana allmänna skolor, där musikundervisningen ej vore huvudsak, eller med andra ord att sådana samlingar ej finge avse de egentliga musikskolorna. Sedan de sakkunniga meddelat, att musikförläggare i huvudstaden under åberopande av detta yttrande hos de sakkunniga hemställt, att med hänsyn till de missbruk, som allt fortfarande föranleddes av de gällande bestämmelserna angående lånefrihet för musikaliska samlingar, motsvarande stadgandet icke måtte upptagas i förevarande lagförslag, anförde de sakkunniga för egen del:

De sakkunniga hava, trots sina i det föregående berörda principiella betänkligheter mot den till förmån för samlingar medgivna lånefriheten, funnit sig icke böra frångå den på området faktiskt härskande rättsuppfattningen, som otvivelaktigt ännu kräver en sådan frihet. Om således en viss lånerätt i berörda avseende ansetts böra fortfarande äga rum, synes likväl, icke mindre här än på det litterära området, någon inskränkning i nämnda rätt vara av skälig hänsyn till auktors intressen påkallad. Härvid lär emellertid den för de litterära samlingarnas del föreslagna begränsning efter antalet trycksidor icke kunna genomföras. Den bästa lösning av spørsmålet synes den av nyssnämnda utskottsreservant i anslutning till 1870 års tyska lag förordade anordning innebära: enligt denna skulle lånefrihet ej äga rum för samlingar till bruk i de egentliga musikskolorna. Nämnda anordning, som återfinnes även i den nu gällande tyska samt i den österrikiska lagen, har alltså upptagits i förslaget. I övrigt har stadgandet i fråga avfattats i huvudsaklig överensstämmelse med motsvarande föreskrifter i förslagens 11 §.

Stadgande om förbud mot omsättning har enligt de sakkunnigas motivering tillkommit för att skydda auktors ideella intresse i att verket ej framläggas för allmänheten i förvanskad skick. För att den för musikaliska samlingar stipulerade lånefriheten skall bli effektiv, har det emellertid funnits nödigt att medgiva omsättning av det lånade verket, där så erfordras för samlingens ändamål.

En av de sakkunniga — professorn Valentin — var skiljaktig och anförde, bland annat:

Mot vissa bestämmelser i 12 § av förslaget till lag om rätt till litterära och musikaliska verk får jag härmed anföra min reservation.

Det synes mig nämligen — särskilt med hänsyn till den förändring, som i vår tid uppfattningen av litterär och musikalisk äganderätt undergått i allmänna medvetandet — som om tiden nu vore inne för att vid en revision av gällande lag i ämnet upphäva den inskränkning i tonsättares rätt beträffande samlingar för bruk vid gudstjänst eller vid elementär undervisning i musik, som angives i 11 § av lagen den 10 augusti 1877 angående äganderätt till skrift. Så har emellertid ej skett i föreliggande lagförslag.

Beträffande bestämmelsen i den föreslagna 12 §, att enstaka ställen av utgivet musikaliskt verk må intagas i sådan samling, som där omförmäles, har jag intet att invända, då denna bestämmelse, som kan vara av fördel för undervisningen, ej kränker tonsättares rätt. Men väl emot, att det skulle vara tillåtet i fråga om utgivet musikaliskt verk, som är av ringa omfång, att hela verket intages i sådan samling, liksom ock emot den tillåtelse, som i andra momentet av paragrafen angives med orden: »dock vare, där så

för samlingens ändamål erfordras, tillåtet att omsätta verket för ett eller flera instrument eller för en eller flera sångstämmor».

Vad först skolor beträffar, håller jag före, att dessas behov av musik såsom undervisnings- och övningsmaterial, en sådan bestämmelse förutan, kan tillgodoses genom den rikliga tillgången å till avtryck fria kompositioner, varförutom helt visst företagsamma förläggare ej komma att saknas, vilka utan att gå tonsättares rätt för när kunna åstadkomma önskliga samlingar. Anordnare av dylik samling borde sålunda ej äga rätt att utan vidare få avtrycka tonsättares verk, även om dessa äro av ringa omfång, — en bestämmelse, vars gränser för övrigt äro i praktiken synnerligen svåra att fastställa. Tonsättare och muskförläggare bruka dessutom i slika fall i regeln vara synnerligen tillmötesgående och pläga i ett flertal länder esomoftast bevilja enstaka tryckta styckens intagande i samling. Givetvis borde de väl emellertid äga rätt att förhindra, att exempelvis de bästa och gångbaraste numren utväljas ur ett tryckt häfte och upptagas i en samling, ty därefter blir säkerligen möjligheten för det tryckta häftets avsättning i många fall väsentligt reducerad; och om förläggaren ej skördar beräknad eller skälig vinst av häftet, minskas avsevärt tonsättarens utsikt att sedermera få ett nytt arbete förlagt, då förläggaren ej har någon garanti att få tillgodonjuta den honom av tonsättaren överlättna rätten.

Skulle det emellertid anses, att skolors behov av dylika samlingar ej kan tillgodoses utan att inskränka tonsättarens rätt till ersättning, så torde beträffande dylik samlings bruk vid gudstjänst någon sådan anledning ej föreligga. Och om kompositioner av ringa omfång, vilka upptagas i samling för skolas bruk, kunna tänkas därjämte komma oförminskat till användning för sitt ursprungligen avsedda ändamål, så är detta näppeligen fallet i fråga om sådana kompositioner, vilka tillhöra andlig tonkonst (såsom orgelpreludier, orgelstycken, hymner, körer och liknande). Ty dessa äro till stor del tillkomna och avsedda just för bruk vid gudstjänst; och i fråga om dem blir tonsättarens eller hans rättsinnehavares utgivningsrätt hart när värdelös, sedan tonsättningarna intagits i dylik samling, vilken måhända kommer till användning i ett stort antal kyrkor.

Det kyrkliga området är för övrigt just ett av de områden, där behovet av — även smärre — nya tonsättningar göra sig gällande, ett område, där den svenske tonsättaren har ett av de ej alltför många tillfällen till ersättning för sitt arbete.

Vad vidare beträffar de fall, då kompositionen skulle få intagas i samling annat än i original, så torde visserligen i många fall den avsedda förmånen för skola och kyrka i väsentlig mån inskränkas, om ej de för deras behov nödiga arrangemangen av kompositionerna få — såsom ock i lagförslaget föreslås — vidtagas. Men sådana arrangemang eller omsättningar böra i min tanke under inga omständigheter få av vem som helst utan tonsättarens tillstånd och granskning vidtagas, på det att ej tonsättaren måtte utsättas för att hans verk tryckes eller utföres i mer eller mindre vanställt skick. Antagligen skulle ett dylikt inhämtande av tillstånd från tonsättaren icke vålla utgivare av samling ens någon nämnvärd kostnad eller några kostnader alls, då i de flesta fall tonsättarna lägga vida större vikt vid sina ideella och konstnärliga intressen än vid de materiella.

Jag anser sålunda, att vid förslagets eventuella upphöjande till lag den i förslagets 12 § upptagna bestämmelsen om tillstånd till smärre musikaliska verks intagande i deras helhet i samlingar till bruk vid gudstjänst eller vid

elementär undervisning bör utgå. Därest detta ej bifalles, torde åtminstone stadgandet om rätt att omsätta musikaliskt verk böra uteslutas.

Till den av reservanten sålunda uttalade meningen anslöto sig musikaliska akademien och läroverksöverstyrelsen i sina över sakkunnigförslaget avgivna utlåtanden. Folkskolöverstyrelsen förklarade sig däremot icke hava något att i huvudsak erinra mot sakkunnigförslaget.

I propositionen upptogs stadgandet enligt de sakkunnigas förslag i huvudsak oförändrat, och detsamma blev även av riksdagen godkänt.

Enligt 11 och 12 §§ av 1919 års lag gäller sålunda beträffande lånefriheten till förmån för utgivare av samlingar följande. Samlingen skall efter sin beskaffenhet vara avsedd att tjäna till bruk vid gudstjänst eller i skolor — beträffande musikaliska verk, musikskolor dock undantagna — eller eljest vid elementar undervisning. Den skall bestå av ett urval av flera författares eller tonsättares arbeten. Rätten till intagande i samlingen avser mindre delar av utgiven skrift eller enstaka ställen av utgivet musikaliskt verk, ävensom, där skriften eller det musikaliska verket är av ringa omfång, hela skriften eller verket. Beträffande litterära verk gäller härutöver enligt 11 §, att lånefrihet i fråga om samling för den elementära undervisningen ej är medgiven för mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa och ej heller för skrift, författad för att användas vid den elementära undervisningen, därest vid skriftens början förbehåll mot eftertryck blivit gjort. — Enligt 12 § är förändring av nyttjat musikaliskt verks form ej tillåten, dock att det nyttjade verket må, där så erfordras för samlingens ändamål, utan tillstånd omsättas för ett eller flera instrument eller för en eller flera sångstämmor. I 13 § stadgas, att, då musikaliskt verk begagnas för samling, författarens namn skall angivas, så framt detsamma finnes utsatt å verket.

Motionären avser nu med sitt förslag att ytterligare begränsa rätten till lån av musikaliska verk och särskilt att bringa 11 och 12 §§ i lagen i närmare överensstämmelse med varandra. Sålunda hemställs om införande jämväl beträffande musikaliska verk av förbud att i samling för den elementära undervisningen intaga verk, författat för att användas vid sådan undervisning. Vidare föreslås en begränsning av rätten att i dylik samling intaga verk av samma tonsättare, så att i samlingen ej skulle få intagas större antal verk av samma tonsättare än som motsvarade en tjugondel av hela antalet i samlingen intagna verk eller flera verk än fem. I sammanhang härmed föreslås även stadgande, att i sådan samling ej skulle få intagas verk, som innehölle flera än 32 takter. — Därjämte avser motionärens förslag, att stadgandet i 12 § beträffande omsättning av musikaliskt verk, som får intagas i samling, skall innehålla, att nyttjat verk, som är satt för flera instrument eller stämmor, må kunna utan tillstånd omsättas för ett instrument eller en sångstämma.

Utskottet, som finner det av motionären framlagda förslaget icke stå i strid med 1908 års reviderade bernkonvention, vill först erinra om — vad även framgår av ovan lämnade redogörelse — att antagandet av 1919 års lag, såvitt rör musikaliska verk, i ett avseende innebar en tillbakagång till vad därutinnan gällde före 1908 års lagändring, i det att en person, som komponerat ett verk enkom för att intagas i samling för elementär undervisning och vid kompositionens början gjort förbehåll mot eftertryck, nu icke längre åtnjuter skydd mot kompositionens intagande i en av annan person utgiven samling. De missbruk, vartill stadgandet före 1908 års lagändring inbjöd och som påtalades redan av motionären vid 1892 års riksdag, äro nu åter möjliggjorda, och, enligt vad förevarande motion synes giva vid handen, förekomma jämväl sådana missbruk. Någon upplysning angående anledningen till den försämring i tonsättares rättsställning, som 1919 års lag sålunda

i skyddets effektivitet är principiellt oberättigad. Överstyrelsen tillåter sig i detta avseende hänvisa till den reservation, som mot det den 28 juli 1914 avgivna sakkunnigbetänkandet angående ändrad lagstiftning rörande den litterära och konstnärliga äganderätten m. m. avgavs av professor K. Valentin, samt de underdåniga utlåtanden över sagda betänkande, som avgavs den 17 december 1914 av Musikaliska Akademien och den 30 januari 1915 av Läroverksöverstyrelsen. Överstyrelsen skulle anse önskvärt, att lagstiftningen ändrades därhän, att de musikaliska verken komma att i nu ifrågavarande avseende åtnjuta lika effektivt skydd som de litterära.

En annan fråga är, på vad sätt detta bör ske. Tydligen kan det med hänsyn till de litterära och de musikaliska verkens olika natur, icke ske genom att man helt enkelt giver § 12 lika lydelse med § 11. Emellertid torde denna fråga vara av alltför direkt musikteknisk karaktär för att böra föranleda något överstyrelsens yttrande; vägledning i detta avseende torde helt visst vara att vänta i det utlåtande i ärendet, som Eders Kungl. Maj:t torde hava anbefallt Musikaliska Akademien att avgiva.

På grund av vad sålunda anförts får överstyrelsen i underdånighet tillstyrka, det tackes Eders Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för sådan ändring av § 12 i lagen om rätt till litterära och musikaliska verk, att rätten till musikaliska verk må i fråga om intagande i samlingar för elementär undervisning komma i åtnjutande av lika effektivt skydd, som genom § 11 i samma lag beredes rätten till litterärt verk.'

Musikaliska akademien har avgivit följande yttrande:

Musikaliska akademien.

'Akademien, som hänskjutit ärendet till förberedande behandling av en särskild kommitté, får i enlighet med av denna kommitté avgivet utlåtande anföra följande:

Av den utförliga redogörelse för tillkomsten av nu gällande lagstiftning i förevarande ämne, som lämnats i första lagutskottets vid remissen fogade utlåtande nr 8, inhämtas, att frågan om förhållandet mellan å ena sidan en tonsättares rätt över sitt verk och å andra sidan det allmännas intresse av att för vissa särskilda ändamål kunna utan omgång tillgodogöra sig ett musikaliskt verk varit under övervägande vid lagstiftningen i ämnet och att lagstiftaren sökt komma till ett lämpligt avvägande av förhållandet mellan dessa intressen. 11 och 12 §§ i lagen den 30 maj 1919 äro avfattade i huvudsaklig överensstämmelse med ett av särskilt tillkallade sakkunnige uppgjort förslag, vilket emellertid genom avfattningen av 12 § försatte tonsättaren i ett i viss mån ogynnsammare läge än enligt den förut gällande lagstiftningen. Beträffande förslaget i denna del anmäldes dock av en bland de sakkunnige, musikaliska akademiens dåvarande sekreterare, en skiljaktig mening, vari anfördes, att bestämmelsen om tillstånd till smärre musikaliska verks intagande i deras helhet i samlingar till bruk vid gudstjänst eller vid elementär undervisning borde utgå eller, om detta ej bifölles, åtminstone stadgandet om rätt att omsätta musikaliskt verk utslutas. Till denna mening anslöt sig också akademien i sitt den 17 december 1914 över de sakkunniges förslag avgivna utlåtande.

I den motion, som föranlett riksdagens förevarande skrivelse, föreslås vissa inskränkningar i rätten för utgivare av samlingar att däri intaga andras musikaliska verk, varigenom bestämmelserna i detta avssende skulle bringas till huvudsaklig överensstämmelse med vad i 11 § stadgas rörande skriftstäl-lares verk. De föreslagna inskränkningarna kunna sammanfattas i följande tre punkter: 1) i en för den elementära undervisningen avsedd samling skulle ej få intagas större antal verk av en och samma tonsättare än som motsvarar

en tjugondel av hela antalet i samlingen intagna verk, ej heller i något fall av samma tonsättare vare sig flere verk än fem eller något verk som innehåller flera än 32 takter; 2) då musikaliskt verk är författat för att användas vid den elementära undervisningen, skulle, såsom i 11 § stadgas i fråga om skriftställares arbeten, där förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid skriften början, vara förbjudet att utan tonsättarens tillstånd intaga verket eller del därav i sådan samling, som i 12 § avses, samt 3) att förändring av det nyttjade verkets form icke skulle få utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd ske på annat sätt än att verk, som är satt för flera instrument eller stämmor, omsättes för *ett* instrument eller *en* sångstämma, under det att enligt nu gällande lagstiftning sådan omsättning utan vederbörligt tillstånd är tillåten jämväl till flera instrument eller flera sångstämmor.

I motionen åberopas exempel, som visa huru den nuvarande lagstiftningen kunnat till skada för en tonsättare utnyttjas och som synas akademien ådagalägga behovet av en ändring i gällande lagstiftning till skydd för tonsättarens intresse. Att i detta avseende gå så långt som i den vid de sakkunniges förutnämnda förslag fogade skiljaktiga meningens yrkats, lär nu ej kunna ifrågasättas. Men akademien anser de i motionen föreslagna ändringarna vara av beskaffenhet att kunna och böra genomföras.

Vad särskilt angår den föreslagna begränsningen till 32 takter vill akademien framhålla, att den icke är beroende på ett godtyckligt val utan grundad i principen för den normalt uppbyggda melodien. Tvåtaktsgruppen är den enhet, efter vilken den musikaliska formen mätes. Liksom ett mindre föremåls längd uttryckes i centimeter så mätes en melodis omfång efter antalet tvåtaktsgrupper. Under det att den lilla tvådelade visformen vanligen är sammanställd av åtta plus åtta takter, så sträcker sig den stora tvådelade visformen till sexton plus sexton takter. Flertalet körvisor torde vara begränsade till 16 eller 32 takter, och än mer gäller denna begränsning i vad angår enstämmiga körsånger. Som bevis härpå må anföras att ingen av följande bekanta körsånger innehåller mer än 32 takter: »Du gamla, du fria», Svenska folksången och »Jag vet ett land» av O. Lindblad, »Mandom mod», »Fjäriln vingad syns på Haga» och »Vila vid denna källa» av Bellman, »Vår-sång» och »Studentsång» av Prins Gustaf samt Marsch, Hymn (»O Gud som styrer folkens öden») och »Fansång» (Stå stark, du ljusets riddarvakt) av Wennerberg. De föreslagna 32 takterna synes akademien vara den högsta tänkbara gränsen, om bestämmelsen ej skall bliva fullkomligt illusorisk.

Beträffande den föreslagna inskränkningen i rätten att omsätta musikaliska verk kan akademien åberopa sitt underdåniga utlåtande den 17 december 1914, vari akademien anslöt sig till den vid de sakkunniges betänkande fogade reservationen. Erfarenheten har härutinnan bestyrkt akademiens då uttalade farhågor i det att bestämmelsen, som uppenbart strider emot den i 3 § tonsättarens tillerkända uteslutande rätten att mångfaldiga sitt verk i bearbetning, föranlett en mängd kränkningar av den skapandes rätt över sitt verks form och innehåll, som genom okunniga bearbetningar ibland förvanskats till karrikatur. Även om det skulle kunna tänkas att tillstånd att för två sångstämmor omsätta ett verk vore önskvärd, bör en dylik bearbetning till undvikande av verkets förvanskning endast vidtagas av tonsättaren eller med hans godkännande för att bearbetningen skall motsvara tonsättarens konstnärliga avsikter. En dylik hemställan till tonsättaren torde också i regel röna tillmötesgående.

Under åberopande av vad som anförts får akademien i underdånighet tillstyrka att 12 § i lag om rätt till litterära och musikaliska verk den 30 maj 1919 måtte ändras i huvudsaklig överensstämmelse med det i ifrågavarande motion framställda förslaget samt erhålla följande lydelse:

12 §. Likaledes vare tillåtet:

1) — — — —

2) att enstaka ställen — — — —, eller eljest vid elementär undervisning.

I en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock ej intagas större antal verk av en och samma tonsättare än som motsvarar en tjugondel av hela antalet i samlingen intagna verk, ej heller i något fall av samma tonsättare vare sig flere verk än fem eller något verk som innehåller flera än 32 takter.

Är musikaliskt verk författat för att användas vid den elementära undervisningen, vare, där förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid verkets början, förbjudet att utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd intaga verket eller del därav i sådan samling, som i föregående punkt avses.

I fall, varom i första stycket under 2) förmåles, må det nyttjade verkets form icke utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd förändras; dock vare tillåtet att för *ett* instrument eller *en* sångstämma omsätta verk, som är satt i flera instrument eller stämmor.

För en lagändring i den riktning, riksdagens framställning utvisar, äro efter min uppfattning giltiga skäl anförda. Jag kan härutinnan inskränka mig till att hänvisa till första lagutskottets utlåtande samt skolöverstyrelsens och musikaliska akademiens yttranden i ärendet.

*Departement-
schefen.*

I detta sammanhang anser jag mig böra underställa Kungl. Maj:ts prövning en annan fråga, som jämväl avser äganderätten till musikaliskt verk. I en den 10 september 1926 inkommen underdånig skrivelse har styrelsen för Föreningen svenska tonsättare anfört följande:

'Lagen om litterär och musikalisk äganderätt av den 30 maj 1919 *tillkom för att möjliggöra Sveriges anslutning till 1908 års reviderade Bernkonvention.* Artikel 11 i denna konvention föreskriver, att tonsättare skola vara skyddade för otillåtet offentligt utförande av deras verk. Emellertid finnas i vissa länder lagbestämmelser, som stadga inskränkningar i denna tonsättarnas rätt. Redan i det av särskilda sakkunniga år 1914 avgivna förslaget till ovannämnda lag hade i överensstämmelse därmed i särskild paragraf, motsvarande nuvarande § 12 i lagen, föreslagits den inskränkningen i den musikaliska auktorsrätten, att utgivet musikaliskt verk skulle utan tonsättares tillstånd få offentlig utföras, därest åhörare ägde tillträde utan avgift och utförandet icke heller eljest skedde i förvärvssyfte. Detta förslag omarbetades sedan i justitiedepartementet, och i den av Kungl. Maj:t vid 1919 års riksdag med anledning därav framlagda propositionen (nr 3) upptogs departementschefens förslag att det offentliga utförandet av sånger och dansmusik skulle bli frigivet. Även andra musikaliska verk skulle få fritt utföras, förutom i sådant fall, som av de sakkunniga föreslagits, jämväl då den av utförandet härflytande inkomsten vore avsedd för välgörande ändamål och den eller de utförande icke erhöilo någon ersättning. I en vid samma riksdag väckt motion nr 267 i andra kam-maren hemställdes att undantaget för sånger och dansmusik måtte inskränkas. Första lagutskottet ansåg, utlåtande nr 10, att offentligt utförande av sånger borde förbehållas tonsättaren; dansmusik borde däremot utan tonsättarens medgivande få offentlig utföras, *där verket utgivits såsom musik till sällskapsdans.* Avfattningen av stadgandet om inskränkningarna i tonsättarnas utslutande rätt i lagens 12 § skedde i överensstämmelse med utskottets förslag.

Framställning från styrelsen för Föreningen svenska tonsättare.

Nämnda § har i ifrågavarande del följande lydelse:

»Utgivna musikaliska verk må utan tonsättarens tillstånd offentlig utföras,

då åhörarna äga tillträde utan avgift och utförandet icke eljest sker i förvärvssyfte eller

då den av utförandet härflytande inkomsten är avsedd för välgörande ändamål och den eller de utförande icke erhålla någon ersättning.

Dansmusik må jämväl i andra fall än nyss sagts utan tonsättarens tillstånd offentligen utföras, där verket utgivits som musik till sällskapsdans.»

Det sista stycket av ovannämnda § 12, angående dansmusiken, tillkom säkerligen ur den synpunkten, att dansen ansågs vara ett oskyldigt nöje, som icke borde kunna förhindras av tonsättaren till det använda verket. Säkerligen har man därvid ej tänkt på utförandet i förvärvssyfte av dansmusik, så som det nu för tiden är på modet, utan fastmera på sådana tillfällen, då man exempelvis en midsommarafton mot ersättning, tillskjuten av de dansande, engagerar ett par spelmän. För att emellertid tonsättare skulle vara skyddade för utförande av dansmusik ur musikdramatiska verk eller för utförande av vilka musikverk som helst, använda för dansändamål t. ex. till så kallad plastisk dans, försågs det ifrågavarande sista stycket av 12 § i lagen med inskränknigen: »Där verket utgivits såsom musik till sällskapsdans.»

Denna formulering har visat sig vara mycket olycklig, då man endast i få fall med säkerhet kan avgöra, vad som enligt denna passus är skyddat eller ej beträffande utförandet. Exempelvis må anföras:

I handeln finnes tillgänglig en guterad sång vid namn »Är himmelen ljusblå ändå» av W. I. Scherzinger, som är en utmärkt dansvals, men varken i titel eller tempobeteckning är ordet »vals» eller »dans» angivet; dessutom är musikstycket utgivet med text. Om utförandet därav är fritt eller ej, är tvivelaktigt.

En annan »schlager» av hrr Koehler, Magine och Naset med namnet »Dreamy melody» bär epitetet »Song Waltz» och tempobeteckning »Valse moderato», men är utgiven med sångtext och avsedd att sjungas. Sångere äro ju enligt lagen skyddade men ej sällskapsdanser beträffande utförandet. Om nämnda Song Waltz är skyddad eller ej, är tvivelaktigt.

Det musikstycke, som just nu varit mest guterat som musik för sällskapsdans, är en *sång* i spansk stil »Valencia» av José Padilla, vilken lancerats som *sång* av den bekanta parisiska sångerskan Mistinguette och vilken brukats som revykuplett snart sagt runt hela jorden. Då stycket i fråga enligt den momentana smaken är idealiskt att dansa efter, är det ej att undra på att mången förmenar utförandet därav vara fritt, fastän å noterna ej med ett ord antydes, att verket är utgivet som musik till sällskapsdans.

Dylika exempel kunna frambringas i tusental.

Samtidens smak för jazzen är så dominerande, att berömda tonsättare skriva symfonier, genrestycken och konsertanta nummer av jazzkaraktär eller åtminstone med tempobeteckning som »i fox-trottempo», »shimmy-tempo» etc. Då det rör sig om större orkestrala verk eller kompositioner i denna stil av framstående tonsättare, torde man med något så när visshet kunna säga, att verket ej »utgivits som musik till sällskapsdans», men, för att nämna en guterad schlager, då en herr Con Conrad skriver ett stycke benämnt »Watermelon» och anger, att det skall spelas i fox-trottempo, kan man ej med samma grad av visshet säga, att detta ej utgivits som musik till sällskapsdans.

Som synes är det nämnda stycket i lagen så formulerat, att man vid tillämpandet av detsamma måste *taga hänsyn till person*. Det torde nämligen ej falla någon in, att anse att t. ex. valser av tonsättare som Sibelius, Sinding, Palmgren, Kreisler äro utgivna som musik till sällskapsdans, om det också aldrig så tydligt står »vals» därå, under det att ett av en herr XYZ utgivet stycke i valstempo med en fantasititel, där ordet vals kanske ej angives, säkert torde anses såsom utgiven som musik till sällskapsdans.

Det är uppenbart, att en lagbestämmelse, vid vars tillämpning hänsyn måste

tagas till något så vagt och så subjektivt som musikverkens *konstnärliga kvalitet* är absurd. Någon motsvarande bestämmelse finnes ej heller i något annat lands lagstiftning.

Då denna lag 1919 stadfästes, tänkte man på tal om dans, som förut sagts, huvudsakligen på det oskyldiga nöjet för ungdomen. Emellertid ha tiderna sedan dess förändrats. Den moderna sällskapsdansen har allt mer övergått från att vara ett så kallat oskyldigt nöje till att bli föremål för affärsspekulationer och yrkesmässig utövning. Yrkesmässiga dansörer och danspar, uppvisning i förvärvssyfte av moderna sällskapsdanser och offentliga dansbanor med entréavgift är ju numera en alldaglig företeelse. Restauratörer, kafé- och konditörindkare, alla söka de skaffa sig tillstånd att få anordna dans å särskilda banor eller mellan borden såsom ett medel att locka publik till lokalen för att genom konsumerande av mat och spritdrycker, oftast till lyxpriser, skaffa innehavaren ökad vinst. Den offentliga dansen har förvandlats från att vara »ett oskyldigt ungdomens nöje» till att bliva en företeelse, vars tolererande i vårt land diskuteras såväl i pressen som t. o. m. i Stockholms stadsfullmäktige. Under sådana omständigheter representerar dansmusikens frigivande ett ekonomiskt gynnande av en företeelse, som knappast kan anses vara i behov av lättnader för sitt florerande.

Den nuvarande lagens bestämmelser angående dansmusiken medför även en kulturell våda, som år 1919 ej kunde förutses. Sedan tonsättarna numera börjat utkräva ersättning för utförande i förvärvssyfte av sina verk, en ersättning som rör sig om så blygsamma summor som 10:— kr. per månad för ett konditori eller ölkafé upp till 134:— kr. för lyxrestauranger med kapell av 19 musiker och därutöver, har det visat sig, att innehavare av sådana etablissemang för att bespara sig denna ringa utgift icke draga sig för att försäkra musikens kvalitet till den grad, att de ålägga sina musiker att endast spela dansmusik.

Det är uppenbart att angivna förhållande i hög grad är ägnat att motverka den lyftning av det svenska folkets musikaliska kultur, som riksdagen med anslag åt musikskolor, orkestrar, musikundervisning i folkskolor och andra läroverk etc. i möjligaste mån söker gynna. Denna förflackning tager sig bl. a. uttryck i en katastrofalt minskad köplust hos publiken för högt syftande verk.

Den ovan berörda inskränkningen i tonsättarens rätt att bestämma över sitt verk *synes dessutom vara oförenlig med innebörden av artikel 1, 2 och 11 i den reviderade Bernkonventionen 1908.*

Under åberopande av vad ovan anförts samt då frigivandet av dansmusiken saknar motiv i tidsläget, då det gynnar företag, som kunna medföra moraliska vådor, då det är ägnat att undergräva den musikaliska kulturen och då slutligen det beträffande lagrummet är så otydligt formulerat, att allmän osäkerhet om dess tolkning råder, får styrelsen härmed i underdånighet hemställa att Eders Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder att sagda lagrum — sista stycket av § 12 i lagen om litterär och musikalisk äganderätt — helt och hållet måtte utgå.

Över denna framställning har musikaliska akademien efter remiss avgivit utlåtande den 30 september 1926, däri anförts följande:

'Enligt sista stycket av § 12 i nämnda lag må dansmusik utan tonsättarens tillstånd offentligt utföras, där verket utgivits såsom musik till sällskapsdans. Styrelsen för Föreningen Svenska Tonsättare avser med sin underdåniga hemställan att få denna inskränkning i tonsättarens rätt upphävd såsom oförenlig med innebörden av artikel 1, 2 och 11 i den reviderade Bernkonventionen 1908. Häri stadgas bland annat, att författare eller deras rättsinnehavare i ett till konventionen anslutet förbundsland skola i de övriga förbundsländerna åtnjuta

Musikaliska akademien.

samma skydd för sina verk som i det egna landet. Om genom skyddslagar tonsättarnas ideella och materiella intressen blivit tillgodosedda, har å andra sidan det allmännas intressen föranlett vissa undantagsbestämmelser, vilka likväl i de olika förbundsländernas lagstiftning sakna samstämmighet. Sålunda medger den tyska lagen i § 27 mom. 1 fri uppföranderätt för musikverk bland annat vid folkfester, då utförandet icke sker i förvärvssyfte och åhörarna äga tillträde utan avgift. I motiveringen till denna § heter det emellertid, att konserter (varmed torde avses alla musikuppföranden), i utskänkingslokaler o. d. tjäna ett förvärvssyfte, varför de på grund härav icke kunna frigivas även om de äga rum utan avgift och under bar himmel. Härvid råder en uppenbar skiljaktighet mot bestämmelsen i den svenska lagen, vari medgives offentligt utförande av dansmusik utan tonsättarens tillstånd, blott verket utgivits som musik till sällskapsdans. Saknaden av svenskt rättsskydd för dylik musik har föranlett framställningar från tonsättarsammanslutningar i vissa förbundsländer med skydd för ifrågavarande verk för att häri ernå överensstämmande lagbestämmelser.

Lagens uppgift är att skydda alla musikaliska verk, fränsett deras bruksändamål eller deras objektivt konstnärliga värde. Emellertid torde anledningen till den svenska lagens undantagsbestämmelse för dansmusik vara att söka i den jämförelsevis anspråkslösa ställning dansen tidigare intog, liksom ock den dåtida dansmusikens mera underordnade uppgift såsom beledsagning till sällskapsdans. Samtidigt stod den offentliga underhållningsmusiken på en högre nivå än för närvarande och erbjöd vanligen rikhaltiga och omväxlande program. Numera kan man säga, att det offentliga nöjeslivet behärskas av dansen, och allmänheten åstundar såsom musikalisk underhållning huvudsakligen dansmusik. Enär dansmusiken på grund av ifrågavarande lagbestämmelse åtnjuter en undantagsställning i förhållande till de övriga musikformer, är det för innehavare av utskänkingslokaler, restauranger m. m., där musik uppföres, jämväl förenat med ekonomisk fördel att nästan uteslutande uppföra dansmusik, samtidigt tillmötesgående allmänhetens mindre kultiverade smak. Härigenom åsidosättes emellertid den gedignare musiken och sänkes ytterligare den allmänna smaknivån, varjämte tonsättare av värdefullare musik gå förlustiga den inkomst som eljest kunde hava tillfallit dem.

Såsom i föreningens framställning övertygande påvisas framträder den moderna dansmusiken i så skiftande former och beteckningar, att det är synnerligen vanskligt att avgöra, när ett verk är utgivet såsom musik till sällskapsdans. Med hänsyn härtill torde även den i lagen givna formuleringen ej erbjuda önskvärd klarhet.

På grund av vad sålunda anförts får akademien i underdånighet tillstyrka den i nådiga remissen gjorda hemställan om att sista stycket av § 12 i lagen om litterära och musikaliska äganderätten måtte utgå.

*Motion vid
1925 års
riksdag.*

Den i tonsättareföreningens framställning berörda frågan var i viss mån föremål för behandling vid 1925 års riksdag. I en inom andra kammaren väckt motion, nr 177, hemställde herrar D. Norman och N. Holmström, att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk, att all musik skulle få fritt utföras, då åhörarna ägde tillträde utan avgift.

Till stöd för sitt förslag anförde motionärerna efter en redogörelse för tillkomsten och innehållet av ifrågavarande lagrum:

»Den i förevarande sammanhang viktigaste nyheten i 1919 års lag om rätt till litterära och musikaliska verk utgör tonsättarens uteslutande rätt att offent-

ligen utföra av honom komponerat musikaliskt verk utan att särskilt förbehåll därom vidare fordras.

Borttagandet av tidigare förbehåll beträffande skyddet för musikaliska verk, vilket av ovannämnda sakkunniga föreslagits, ansågo emellertid redan dessa innebära så väsentliga ändringar i gällande rätt, att de funno det erforderligt att i sitt förslag införa en bestämmelse, att utgivet musikaliskt verk måtte utan tonsättarens tillstånd offentlig utföras, därest åhörarna äga tillträde utan avgift och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte'. Och föredragande departementschefen fann, att sagda undantag från regeln om kompositörens uteslutande rätt borde väsentligen utsträckas. Kungl. Maj:ts proposition frigav sålunda jämväl det offentliga utförandet av sånger och dansmusik samt medgav, att andra musikaliska verk skulle få fritt utföras, då den av utförandet härflytande inkomsten vore avsedd för välgörande ändamål, och den eller de utförande icke erhöles någon ersättning. I Kungl. Maj:ts förslag gjorde riksdagen i sak endast de ändringar, att sånger tillförsäkrades samma skydd som andra musikaliska verk, och att dansmusik, för att få utföras utan tillstånd, skulle hava utgivits såsom musik till sällskapsdans. Ett allmänt frigivande av sånger skulle enligt vederbörande riksdagsutskotts mening innebära en alltför stor inskränkning i tonsättarens befogenhet 'och en dylik avvikelse från den allmänna regeln' syntes utskottet 'icke heller vara påkallad ur allmänhetens synpunkt. Praktiskt taget torde det nämligen', enligt utskottet, 'i regel icke komma att möta några svårigheter att på förhand erhålla tonsättarens tillstånd till verkets offentliga utförande.'

Särskilt av sistnämnda uttalande, att ett frigivande av sånger icke vore påkallat ur allmänhetens synpunkt, och att det icke torde möta några svårigheter att erhålla tonsättarens tillstånd till utförande av musikaliska verk, men även av förevarande frågas behandling i övrigt hos utskottet, av vederbörande departementschef och av de sakkunniga synes klart framgå, att man under frågans förberedande behandling önskade helt varsamt utsträcka tonsättarens rättigheter, och att man icke tänkt sig möjligheten av att allmänheten skulle kunna bli lidande genom det skydd, som tillerkändes tonsättarna. Man befarade tydligen icke, att en åt den enskilde tonsättaren tillerkänd rätt skulle kunna av nationella och internationella tonsättaresammanslutningar begagnas till skapande av ett uteslutande monopol på rätten till utförande av musikaliska verk. Så har emellertid nu skett. I januari förra året startade Föreningen Svenska tonsättares internationella musikbyrå, vars uppgift är att tillvarataga de rättigheter för tonsättare, musikförläggare och musikbearbetare, som tillförsäkras dem i 1919 års lag. Sagda byrå, gemenligen kallad 'Stim', har, som torde vara allmänt bekant, utövat en livlig verksamhet till förhindrande av offentligt utförande utan byråns medgivande av musikaliska verk. Och dess tolkning av inskränkningarna i 12 § av lagen om rätt till litterära och musikaliska verk, exempelvis beträffande rätten att utan tonsättarens tillstånd offentlig utföra musikaliska verk 'då åhörarna äga tillträde utan avgift och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte', har varit anmärkningsvärt snäv. Sålunda har byrån ansett, att radioutsändning skett i förvärvssyfte, även där åhörarna härför icke erlagt någon som helst avgift. Byrån hävdar likaledes, att restaurantmusiken sker i förvärvssyfte och fordrar av restaurangägarna dryga ersättningar för rätten att utföra sådan musik, som skyddas av lagen.

De ersättningar för offentligt utförande på restauranter av skyddad musik, vilka utkrävas av sagda byrå, komma emellertid endast i ringa mån svenska tonsättare till godo. Publiken på våra restauranter vill nämligen i första hand höra musikstycken av utländska tonsättare på modet, och ersättningen för restaurantmusiken tillfaller därför huvudsakligen dessa. Härigenom gå

ärligen stora belopp ur landet till utländska tonsättare. Men från utlandet lära endast obetydliga ersättningar komma våra tonsättare till godo. Beklagligtvis spelas ju svenska tondikter endast sällan utom vårt lands gränser, och spelas de enligt de internationella byråernas tariffer, så synas ersättningarna för utförandet huvudsakligen gå åt till dessa byråers administrationskostnader. Ett typiskt exempel hämtat från Finland men tillämpligt på våra förhållanden berättade nyligen den finske tonsättaren Erkki Melartin för en medarbetare i en stockholmsstidning. Melartin hade fått en komposition utförd 36 gånger i Holland och erhöll genom 'Stim' härför ett honorar å ungefär en krona i svenskt mynt. Sedan porto m. m. frånräknats, återstod åt honom ett belopp av 14 penny, d. v. s. 1.4 öre. Och om liknande erfarenheter torde nog många svenska tonsättare kunna berätta.

Innan tonsättarna förtrustligade sina alster, ansågo de det vara till ekonomisk fördel, om deras tonskapelser offentligen utfördes på restauranter, ty därigenom blevo deras verk kända och noterna till desamma efterfrågade och sålda. Och muskförläggarna hade samma intresse, särskilt beträffande mindre kända kompositörer. För att få nya musikstycken allmänt bekanta tillställde också förläggarna tidigare restauranterna gratis noter med begäran att få styckena i fråga uppförda. Sedan numera restaurantägaren skall betala lika mycket för utförande av redan känd och populär musik som för mindre bekant och icke till den senare erhåller gratisnoter, låter han helt naturligt huvudsakligen spela den populära, varigenom våra yngre kompositörer gå miste om den för dem nödvändiga reklam, som förr lämnades genom det fria utförandet på restauranter av deras alster.

Då sålunda tonsättarnas sammanslutning till en internationell trust synes hava lett till ett ensidigt gynnande av utländska modekompositörer på våra svenska tonsättares bekostnad, och våra restaurantägare för tillstånd att utföra skyddad musik äro beroende av samma trusts godtycke, finna vi det vara önskvärt, att rätten till utförande av sådan musik något utvidgas. Och detta torde kunna ske utan att vår lagstiftning därigenom kommer i strid med den reviderade bernkonventionen. I sagda konvention talas visserligen icke om några inskränkningar i tonsättarnas uteslutande rätt att utföra sina kompositioner, men då vår lagstiftning i anslutning bl. a. till tysk och dansk rätt i 12 § i förevarande lag redan gjort bl. a. det förbehåll, att musikaliska verk må utföras, 'då åhörarna äga tillträde utan avgift, och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte', synes detta förbehåll kunna oberoende av konventionen något utvidgas. För att få restaurantmusiken fri, vilket jämväl för de svenska tonsättarna själva borde vara värdefullt, erfordras endast, att villkoret 'och utförandet icke heller eljest sker i förvärvssyfte' borttages ur lagen.»

Över motionen avgav musikaliska akademien till första lagutskottet följande yttrande:

Motionärerna hemställa, att riksdagen ville för sin del besluta sådan ändring i lagen, att musik må fritt utföras i varje fall, då åhörarna äga tillträde utan avgift. Villkoret, att utförandet icke heller eljest skedde i förvärvssyfte, skulle alltså bortfalla. Med andra ord — det förhållande, att förvärvssyfte föreläge, skulle icke i och för sig nödvändiggöra inhämtande av tonsättarens samtycke till utförande av hans verk.

Vad motionärerna i främsta rummet synas åsyfta är att bereda innehavare av restauranter möjlighet att utan uppgörelse med tonsättaren tillgodogöra sig hans verk.

En lagändring i dylikt syfte anser akademien icke vara att tillstyrka. Lagstiftningen om rätt till litterära och musikaliska verk vilar på den grundtan-

ken, att det andliga arbetet likasom det kroppsliga är värt sin lön. Den som skapar kulturvärden bör, så långt som låter sig göra, få njuta frukterna av sin verksamhet likaväl som den som ägnar sin verksamhet åt det materiella området. Denna grundsats realiseras därigenom, att författaren eller tonsättaren principiellt får sig — i hemlandet såväl som annorstädes — tillerkänd ensamrätt till det av honom frambragta verket. På sådan grund vila de internationella överenskommelser, som träffas om litterär och konstnärlig äganderätt och som biträtts även av vårt land. Den hos oss gällande lagstiftningen i ämnet ger uttryck åt samma tanke, vilken bland annat innebär, att åt en tonsättare lämnas öppet att förfoga över rätten att offentligen uppföra av honom ävägabragta tonskapelser.

En dylik ensamrätt är visserligen för svenska tonsättare ofta nog av ringa ekonomiskt värde, men saknar dock ej all betydelse. När i motionen göres gällande, att det skulle ligga i dessa tonsättares verkliga intresse, att all musik finge fritt utföras å restaurant, så motväges ett dylikt omdöme fullständigt av det uttalande i motsatt riktning som, efter vad akademien har sig bekant, i en till utskottet inlämnad skrivelse avgivits av föreningen Svenska tonsättare, en sammanslutning, som omfattar flertalet tonsättare i landet.

Om alltså ur de svenska tonsättarnas synpunkt anledning icke föreligger till den ifrågasatta, ur principiell synpunkt föga tilltalande lagändringen, så lära lika litet andra bärande skäl kunna anföras till stöd för densamma.

I den mån undantag från principen om tonsättarens ensamrätt till sina skapelser erkännas i gällande lag, äro dessa undantag betingade av sociala eller allmänt kulturella intressen. Undantag av annan art synes ej heller böra ifrågakomma. Att till förmån för en näring sådan som värdshusrörelsen — vilken i och för sig visat sig ganska givande — offra tonsättarnas intresse synes föga rimligt. Särskilt stötande måste en dylik anordning te sig, när man besinnar, att den skulle innebära ett gynnande av värdshusrörelsen och där förekommande musicerande framför den kulturellt sett långt värdefullare konsert- och operaverksamheten, vilken ansetts vara av den betydelse för det allmänna, att den i många fall stödes med avsevärda anslag av stat eller kommun.

Det vill synas som om motionärerna med sitt förslag åsyftat ett gynnande även av den på senaste tid framträdande *radioverksamheten*. Icke heller härtill synes tillräcklig anledning föreligga. Nämnda verksamhet torde knappast vara i behov av en förmån, som skulle innebära intrång i den på fullt giltiga grunder vilande principen om skapande konstnärers rätt till sina alster.

Akademien anser sig alltså böra bestämt avstyrka bifall till motionen.

Första lagutskottet hemställde, då de av akademien anförda skälen syntes utskottet övertygande, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Denna hemställan bifölls utan debatt av båda kamrarna.

Den i detta ärende föreliggande framställningen och musikaliska akademiens däröver avgivna utlåtande synas mig innefatta övertygande skäl för att den undantagsbestämmelse, som rörande dansmusiken upptagits i sista stycket av 12 § i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk, icke längre bör bibehållas. Såsom påvisats, lämnar detta stadgande genom sin obestämdhet utrymme för tillfälliga omständigheters inverkan på tillämpningen. Härigenom komma vissa tonsättningar, vilka kunna användas såsom musik till sällskapsdans, att inbegripas under det rättsskydd, lagstiftningen principiellt avser att bereda tonsättaren, under det att andra dylika verk bliva ställ-

Departementsschefen.

da utanför. Någon giltig grund för att utöver vad i allmänhet gäller medgiva offentligt utförande av här ifrågavarande tonsättningar utan att tonsättaren därtill lämnat sitt tillstånd synes numera icke vara för handen. I likhet med musikaliska akademien, till vars yttrande jag i övrigt hänvisar, finner jag mig alltså böra tillstyrka, att sista stycket av 12 § uteslutes. En dylik lagändring torde stå i god överensstämmelse med bernkonventionens bestämmelser.

*Övergångs-
bestäm-
melser.*

Med anledning av den under ärendets förberedande behandling uppkomna frågan, huruvida en ändring i 12 § i enlighet med de föreliggande förslagen borde åtföljas av vissa övergångsbestämmelser, har särskilt yttrande i detta avseende inhämtats från musikaliska akademien. I skrivelse den 29 november 1926 har akademien härutinnan anfört följande.

*Musikaliska
akademien.*

'Uppenbart är, att de nu tillämnade nya lagbestämmelserna i fråga om samlingar av tonverk för bruk vid gudstjänst eller elementär undervisning icke kunna utan vidare tillämpas å samlingar, som bragts till stånd före dessa nya bestämmelsers ikraftträdande.

Vid tillkomsten av 1919 års lag om rätt till litterära och musikaliska verk, vilken lag, i likhet med den nu föreslagna, i förhållande till tidigare lagstiftning innebar utsträckning av rättsskyddet för tonsättare, fann man sig böra genom åtskilliga övergångsbestämmelser tillgodose dem som, under utövning av den rätt äldre lag medförde, nedlagt arbete och kostnad å utgivande av litterära eller musikaliska verk under förhållanden, då enligt den nya lagstiftningen upphovsmannen skulle komma att åtnjuta skydd.

Beträffande sådana samlingar av musikaliska verk som nu äro i fråga, synes 32 § 4) i 1919 års lag innebära, att redan själva utarbetandet av en för gudstjänst eller elementär musikundervisning avsedd samling skall medföra rätt för den, som sysslat med utarbetandet, att utgiva samlingen, och detta utan någon begränsning i tiden och i huru många upplagor som helst. Att med den nu föreslagna nya lagen skulle förknippas en övergångsbestämmelse av denna innebörd, anser akademien sig ej kunna förorda. Å ena sidan torde praktiska svårigheter möta att utreda, vid vilken tidpunkt en samling, som mångfaldigas först efter lagens ikraftträdande, blivit utarbetad, å andra sidan skulle det syfte man vill vinna genom de nya bestämmelserna väsentligen förfelas, om det stode öppet för envar, som före nämnda bestämmelsers ikraftträdande hopsatt en samling på ett sätt som enligt dessa bestämmelser ej skulle vara tillåtet, att medelst utgivande av den ena upplagan efter den andra under en obegränsad framtid undandraga sig de i tonsättarens intresse skärpta rättsregler, som eljest funnes nödiga. Av sistnämnda skäl synes det ej heller böra ifrågakomma att i de med den tillämnade lagen förknippade övergångsbestämmelserna upptaga en föreskrift motsvarande den i 32 § 6) av 1919 års lag givna om oinskränkt rätt att fortfarande använda formar, stenar, stereotyper, plåtar och andra dylika, uteslutande för ett visst verks mångfaldigande användbara materialier, som förfärdigats innan den nya lagen trätt i kraft. Mångfaldigande medelst plåtar eller stenar är, som bekant, ytterst vanligt ifråga om musikaliska verk — även det slags samlingar som här åsyftas — och att utan tidsbegränsning tillåta användande av redan anskaffade stenar och plåtar skulle därför vara ägnat att i väsentlig mån sätta lagen ur kraft under årtionden framåt.

Såsom huvudregel torde i stället böra uppställas vad som enligt 1919 års övergångsbestämmelser gäller för andra verk än samlingar, avsedda för guds-

tjänst eller elementär undervisning, ävensom för bearbetningar, nämligen att om ett verk redan före lagens ikraftträdande på grund av förut gällande lag lovligen mångfaldigats, redan framställda exemplar må fritt spridas, vartill då torde böra läggas ett medgivande att under viss tid, förslagsvis fem år, från lagens ikraftträdande, mångfaldiga samlingen i form av nya oförändrade upplagor. Genom sistnämnda medgivande skulle enligt akademiens mening vara fullt tillräckligt sört för tillgodoseende av redan uppkomna rättigheter.

Den föreslagna ändringen ifråga om utförande av dansmusik — nämligen sådan musiks likställande med andra musikaliska verk — synes ej vara av beskaffenhet att påkalla någon övergångsbestämmelse.

Vad akademien i det föregående föreslagit, torde kunna i lagtext utformas på ungefär följande sätt:

Denna lag träder i kraft den Den skall äga tillämpning jämväl med avseende å verk som dessförinnan tillkommit, dock med följande undantag:

Har samling som avses i 12 § 2) före lagens trädande i kraft lovligen mångfaldigats, må redan framställda exemplar av samlingen fritt spridas. Samling, som sålunda mångfaldigats, må ock, där sådant enligt äldre lag var tillåtet, i form av nya, oförändrade upplagor mångfaldigas intill dess fem år förflutit från lagens ikraftträdande; och vare spridande av de exemplar, som sålunda framställas, jämväl tillåtet.

Med avseende å den ändrade avfattning 12 § i lagen den 30 maj 1919 bör erhålla, samt beträffande de övergångsbestämmelser, vilka torde böra åtfölja en lagändring av nu angiven innebörd, ansluter jag mig till vad musikaliska akademien föreslagit. I enlighet härmed har jag låtit inom justitiedepartementet upprätta förslag till *lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.*»

Föredraganden uppläser härefter berörda förslag av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, samt hemställer, att lagrådets utlåtande över förslaget måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

H. Stefenson.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.

Häriigenom förordnas, att 12 § i lagen den 30 maj 1919 om rätt till litterära och musikaliska verk skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

12 §.

Likaledes vare tillätet:

- 1) att delar — — — — litterärt verk;
- 2) att enstaka — — — — elementär undervisning.

I en dylik för den elementära undervisningen avsedd samling må dock ej utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd intagas större antal verk av en och samma tonsättare än som motsvarar en tjugondedel av hela antalet i samlingen intagna verk, ej heller i något fall av samma tonsättare vare sig flera verk än fem eller något verk, som innehåller flera än trettiotvå takter.

Är musikaliskt verk författat för att användas vid den elementära undervisningen, vare, där förbehåll mot eftertryck blivit gjort vid verkets början, förbjudet att utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd intaga verket eller del därav i sådan samling, som nu nämnts.

I fall, varom i första stycket under 2 förmäles, må det nyttjade verkets form icke utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd förändras; dock vare tillätet att för ett instrument eller en sångstämma omsätta verk, som är satt för flera instrument eller stämmor.

Utgivna musikaliska — — — — — någon ersättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1927. Den skall äga tillämpning jämväl med avseende å verk, som dessförinnan tillkommit, dock med följande undantag:

Har samling som avses i 12 § första stycket under 2 före lagens trädande i kraft lovligen mångfaldigats, må redan framställda exemplar av samlingen fritt spridas. Samling, som sålunda mångfaldigats, må ock, där sådant enligt äldre lag var tillätet, i form av nya, oförändrade upplagor mångfaldigas intill dess fem år förflutit från lagens ikraftträdande; och vare spridande av de exemplar, som sålunda framställas, jämväl tillätet.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 27 december 1926.

N ä r v a r a n d e :

justitierådet VON SETH,
justitierådet WEDBERG,
regeringsrådet PLANTING-GYLLENBÅGA,
justitierådet ALEXANDERSON.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 3 december 1926 hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamål inhämtas över upprättat förslag till *lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.*

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Ragnar Gyllenswärd.

Lagrådet yttrade:

Det föreslagna andra stycket i 12 § avser att bereda musikaliska verk ett skydd liknande det som litterära verk redan åtnjuta genom bestämmelsen i 11 §, att i en för den elementära undervisningen avsedd samling icke må intagas mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa. För bedömande av i vad mån syftet uppnåtts är det nödigt att närmare undersöka innebörden av denna bestämmelse.

I motion vid 1911 års riksdag föreslogs, att i ett samlingsverk icke skulle få intagas »mer än sammanlagt ett sextonsidigt tryckark av en författares skrifter utan hans eller hans rättsinnehavares medgivande», och att döma av motiven till det sakkunnigbetänkande, som ligger till grund för nu gällande lag, skulle denna överensstämma med motionen. Huruvida detta verkligen är fallet synes dock vara tvivelaktigt. Efter motionärens förslag är det tydligt att en författares tillstånd till samlingsverket erfordras endast om ur *hans* skrifter skall däri intagas mer än ett ark och att intet utsäges i frågan huru mycket må av en och samma författares skrifter intagas i verket utan att detta förlorar sin karaktär av samling för den elementära undervisningen. Annorlunda enligt lagbestämmelsen. Då i denna icke alls talas om författares tillstånd, ligger den tolkningen nära, att det samlingsverk, som av någon — vilken som helst — författares skrifter upptar mer än ett ark, icke är i 11 §:s mening privilegierat, eller m. a. o.: verket blir ej lovligt redan därigenom att

utgivaren förskaffat sig tillstånd av just den med mer än ett tryckark representerade författaren, utan han måste även ha tillstånd av var och en annan ur vars skrifter han vill låna om också blott en eller annan sida. Denna tolkning av lagbestämmelsen synes vinna i styrka vid betraktande av 11 §:s innehåll i övrigt. Då nämligen paragrafen i flera andra punkter uttryckligen gör reservation för tillstånd av författaren, blir man betänksam mot att, trots lagens tystnad, inlägga samma reservation i det nu ifrågavarande förbudet. Nekas kan ej heller att även inre grunder tyckas kunna åberopas för en bokstavstrogen tolkning av lagbestämmelsen. Det kunde sägas icke vara en författare likgiltigt i vilken miljö hans alster framläggas; han borde ej behöva finna sig i att ur hans skrifter medtagas några sidor i en diger samling, som eljes fylles av blott ett par andra författares arbeten.

Musikaliska akademiens förslag till omredigering av 12 § var avfattat i överensstämmelse med 11 § och saknade alltså det remitterade förslaget ord »utan tonsättarens eller hans rättsinnehavares tillstånd». Departementschefen har dock yttrat att han med avseende å paragrafens avfattning anslöte sig till vad akademien föreslagit. Det måste också erkännas att, även med den bokstavstroga tydningen av 11 §, någon saklig skillnad mellan akademiens förslag och det remitterade icke behöver föreligga; ty efter ordalagen innebär det senare, om andra stycket i 12 § läses som sig bör i sitt sammanhang med första stycket 2), att kompositören av ett utgivet musikverk kan såsom villkor för att detta helt eller delvis må intagas i en samling uppställa, bl. a., att denna icke upptager flera verk av en och samma tonsättare, vilken som helst, än som motsvara en tjugondel av hela antalet i samlingen införda verk. Antagligen har dock en sådan regel icke varit avsedd. Det förefaller sannolikt att det remitterade förslaget vilar på en tolkning av 11 §, som fullt överensstämmer med tanken i 1911 års motion, och med det till Musikaliska akademiens förslag gjorda tillägget torde blott ha avsetts att uttryckligen i 12 § säga vad sålunda underförståtts vid motsvarande bestämmelse i 11 §.

Det nu sagda har skolat framhålla vikten av att ändringen i 12 § icke sker så, att nya tolkningssvårigheter därigenom tillskapas. Vill man lagfästa tanken i 1911 års motion — och däremot synes intet vara att erinra — bör det tillses, eventuellt genom ändring av 11 §:s lydelse, att bestämmelserna i 11 och 12 §§ icke uppvisa sakligt ej motiverade olikheter i avfattningen.

Väljer man att i det nya andra stycket göra en reservation för tillstånd, lär det böra hänföras blott till tonsättaren, ej jämväl till hans rättsinnehavare. Att den, som fått utgivningsrätten till ett litterärt eller musikaliskt verk å sig överlåten, också äger med auktors uteslutande utöva alla de befogenheter, som tillsammans utgöra den överlåtna rättens innehåll, har i 1919 års lag ansetts så självklart, att det ej behövt komma till uttryck i lagtexten. En sådan överlåtelse omfattar emellertid aldrig hela det komplex av rättigheter, som ingår i auktorrätten. Särskilt de rent personliga befogenheterna kunna icke bliva föremål för överlåtelse, och även en eller annan befogenhet därutöver kan trots överlåtelsen vara auktor behållen (se t. ex. 17 §). All den rätt, som vid auktors död ännu tillhör honom, övergår enligt 15 § till

hans dödsbodelägare. Till dessa förhållanden har man sökt ansluta terminologien i de konstitutiva delarna av 1919 års lag, sålunda att lagen, då fråga är om rätt, som oaktat skedd överlåtelse på sätt nyss sagts är auktor behållen och kan övergå enligt 15 §, använder uttrycket »författaren eller hans rättsinnehavare» respektive »tonsättaren eller hans rättsinnehavare», medan eljest endast talas om respektive »författaren» eller »tonsättaren» (se 11, 12, 16 och 17 §§). — Det nu anmärkta gäller naturligen även tredje stycket i förslaget.

Enligt den föreslagna lydelsen av 12 § andra stycket avser det där stadgade förbudet blott »verk», således icke jämväl »enstaka ställen» av ett verk eller »delar» därav, varom talas i paragrafens första och tredje stycken. Denna begränsning av skyddet förefaller dock föga rimlig och är måhända ej heller åsyftad. Distinktionen mellan de nämnda tre begreppen synes för övrigt vara ganska oklar. Man stannar i tvekan vart man skall hänföra exempelvis ett stycke ur en bland Gluntarne (»Här är gudagott»), eller en mer eller mindre fristående avdelning ur ett körverk eller en opera. Särskilt om de nya restriktionerna genomföras, torde det vara överflödigt att vidare röra sig med begreppet »enstaka ställen». Bestämmelsen i första stycket 2) borde gälla utgivet musikaliskt verk eller del därav, och maximigränsen av 32 takter lär förä med sig att förbehållet »där det är av ringa omfång» mister allt värde och närmast blir ägnat att förvillia.

Vid en blivande redaktionell jämkning torde även böra avlägsnas den språkliga oegentligheten att av »samma tonsättare» icke må intagas något verk med flera än 32 takter.

Uttrycket i övergångsbestämmelserna »där sådant enligt äldre lag var tillåtet» synes kunna såsom överflödigt utgå.

Ur protokollet:
A. V. Stenkula.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 december 1926.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYRÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, HELLSTRÖM, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG.

Chefen för justitiedepartementet statsrådet Thyren anmäler lagrådets den 27 december 1926 avgivna utlåtande över det den 3 december 1926 till lagrådet remitterade förslag till *lag om ändrad lydelse av 12 § i lagen den 30 maj 1919 (nr 381) om rätt till litterära och musikaliska verk.*

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden:

»Bestämmelsen i 11 § första stycket 3) att i en för den elementära undervisningen avsedd samling icke må intagas mer av samma författares skrifter än som motsvarar ett tryckark av dessa, innehåller icke någon reservation för tillstånd av författaren. Det föreslagna andra stycket i 12 §, vilket i fråga om återgivande av musikaliskt verk utgör en motsvarighet till nyssberörda stadgande i 11 §, upptar däremot en uttrycklig reservation för tillstånd. Någon saklig olikhet har dock ej varit åsyftad, utan har den föreslagna lydelsen av 12 § härutinnan allenast skolat återgiva en regel, som ansetts innefattad jämväl i 11 §. Emellertid har lagrådet, då stadgande i detta hänseende saknas i 11 §, funnit den tolkningen ligga nära, att det samlingsverk, som av någon — vilken som helst — författares skrifter upptar mer än ett ark, icke är i paragrafens mening privilegierat. Lagrådet har därför med anledning av den uti det nya andra stycket i 12 § gjorda reservationen framhållit vikten av att ändringen i denna paragraf icke sker så, att nya tolkningssvårigheter därigenom tillskapas. I avseende härå har lagrådet ifrågasatt, huruvida icke ändring borde vidtagas jämväl i 11 §. För min del har jag ansett det böra om möjligt undvikas att nu företaga jämkning av 11 §, vars avfattning tidigare icke givit anledning till anmärkning. För vinnande av överensstämmelse mellan de båda paragraferna har därför i stället anlitats den av lagrådet jämväl antydda utvägen att låta den i 12 § gjorda reservationen utgå. Vad lagrådet eljest hemställt har jag ansett böra beaktas, och har förslaget i enlighet härmed undergått erforderlig omarbetning.»

Föredraganden uppläser det omarbetade förslaget samt hemställer, att det samma måtte genom proposition föreläggas nästkommande års riksdag till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

H. Stefenson.